

Vladimír Liška

áclav IV.

záhady a mystéria

Václav IV. – záhady a mysteria

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.xyz.cz
www.albatrosmedia.cz

Vladimír Liška
Václav IV. – záhady a mysteria – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2019

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

Vladimír Liška

 áclav IV.
záhady a mystéria

OBSAH

Prolog	7
Kapitola 1. Ve stínu Karla IV.	15
Kapitola 2. Síla královského majestátu	27
Kapitola 3. Nejen mystéria gotiky	37
Kapitola 4. Václav IV. versus Jan z Jenštejna	49
Kapitola 5. Násilná smrt Johánka z Pomuku	61
Kapitola 6. Znesvěcení Karlštejna	71

Kapitola 7.	
Kausa Zikmunda Hulera	81
Kapitola 8.	
Mýtus lidového panovníka	89
Kapitola 9.	
Zrádci, spiklenci a konspirátoři	97
Kapitola 10.	
Králem kacířů?	111
Kapitola 11.	
Ve stínu kostnického koncilu	127
Kapitola 12.	
Husitský převrat	147
Kapitola 13.	
Do náruče věčnosti	155
Epilog	169
Přílohy	175
Přehled použitých pramenů a literatury	182

Prolog

Od úmrtí českého panovníka Václava IV. (1361–1419) nás letos dělí přesně 600 let. Václav IV. zemřel za dramatických okolností husitského převratu v Praze, který je českými historiky pokládán za prolog k dlouhotrvajícím husitským válkám, jež České království po čtrnácti letech přivedly až na pokraj hospodářské katastrofy, neboť země rozvrácená vnitřními mocenskými zápasy i zahraničními vojenskými intervencemi se ocitla v chaosu. Z něj už existovalo jen jediné východisko – za každou cenu dosáhnout smíru mezi husity a jejich katolickými odpůrci.

Husitská epocha tak mezi historiky dodnes vyvolává rozporuplná hodnocení: na jedné straně stojí sláva husitských vojsk spojená s českou náboženskou reformací a na straně druhé postupný hospodářský úpadek celé země. Přesto byl českou historiografií v 19. století vytvořen mýtus o epoše husitství jako vrcholu českých dějin (F. Palacký), aniž se náležitě zhodnotily jevy, které tuto epochu posouvají spíše do polohy krize českého feudálního státu.

Marxistická historiografie zase označovala husitskou epochu, zvláště pak období dlouhých válek, za husitskou revoluci, která započala symbolicky právě smrtí Václava IV. v roce 1419. Spíše by se však dalo hovořit o revolučním vzepjetí, neboť husitství, jak známo, nemířilo k likvidaci feudálního řádu, nýbrž k jeho duchovní obrodě (ideologie husitismu) a mocensko-politické přestavbě, kdy se do popředí správy Českého království poprvé drala královská města s měšťanským živlem. Husitství tak vytvářelo předpoklady k posílení českého stavovského státu a vedle panovníka, šlechty a duchovenstva se jako nový důležitý politický činitel do popředí dostalo i měšťanstvo.

Rovin pohledu na husitství je více, což svědčí o tom, že šlo o složitou a v mnohém i rozporuplnou vývojovou fázi českých dějin, která je dodnes mnohoznačná a charakterizoval ji dočasný úpadek královské moci, vrcholící za husitských válek dočasným obdobím bezkráloví. Panovnická moc byla tehdy přenesena na zemské sněmy a vůdčí postavy husitských vojsk (Jan Žižka z Trocnova, Prokop Holý), které až do roku 1434 představovaly rozhodující mocenský faktor v zemi.

Král Václav IV. zemřel v době, kdy se sílí husitské reformní hnutí přetavilo v násilný politický převrat, k němuž došlo v létě roku 1419 v Praze. Panovník se tou dobou nacházel na Novém Hradě v Kunraticích, kde ho zastihla zpráva o defenestraci (násilném vyhození z oken) jím dosazených novoměstských konšelů a počínajícím drancování některých pražských kostelů a klášterů husitskými radikály.

Václava IV. to rozběsnilo a vzbouřencům sliboval pomstu, jenomže v Kunraticích se ocitl v izolaci a o dění v hlavním městě neměl přesné zprávy. V Praze se mezitím začaly srocovat ozbrojené houfy přívrženců husitské reformace, které záhy část města opanovaly. Král byl donucen vyjednávat s novoměstskou husit-

skou obcí a snažil se získat čas na možný ozbrojený zásah. Ten však již nestihl, neboť 16. srpna roku 1419 náhle zemřel. Jeho smrt tak umožnila dovršení husitského převratu, kterému se na sklonku své vlády marně snažil zabránit.

Osobnost tohoto českého panovníka z rodu Lucemburků však nelze posuzovat jen z pohledu husitské reformace, která ovlivnila zejména poslední dekádu jeho panování. Možná právě proto bohužel vstoupil Václav IV. do našich dějin jako nepřiliš úspěšný a kontroverzní vladař, což je ovšem zúžený, a tedy i neobjektivní pohled. Vždyť právě za jeho vlády České království zpočátku prožívalo léta bez válečných útrap, i když o krizové mocenské momenty, které panování Václava IV. doprovázely, nebyla nouze.

Na první pohled se může zdát, že během svého panování tento český vladař postupně promrhal dědictví, které mu odkázal jeho otec Karel IV., český král a římský císař (1316–1378), ale je třeba si uvědomit, že každý z nich byl postaven před řešení jiných problémů. Také panovnická autorita Karla IV. a Václava IV. je nerosovatelná, ať už to bylo způsobeno objektivními příčinami, nebo rozdílnými způsoby a přístupy k naplňování vladařských úkolů a povinností, jež před nimi vyvstávaly.

Karel IV. byl vizionář a ovládal umění vysoké diplomacie, které však Václava IV. již nestihl naučit. Bral ho sice s sebou na nejrůznější cesty i jednání, ale hloubka složitých diplomatických vztahů v Českém království i v sousední německé říši byla Václavovi IV. dost vzdálená a v tomto směru velikosti svého otce nikdy nedosáhl. Chyběla mu rozvaha i potřebné životní zkušenosti, které sice časem získal, ale v panovnické praxi je uplatňoval odlišně, neboť byl smýšlením i povahou jiný než jeho otec – na jedné straně váhavý a nedůsledný, na straně druhé veden k neuváženým, často impulzivním rozhodnutím podle momentální situace. Václav IV. si zároveň až příliš zakládal na svém

panovnickém majestátu a měl tendence k autokratickému vládnutí, což se mu v životě několikrát zle vymstilo.

Nepochybně se svému zesnulému císařskému otci chtěl vyrovnat, ale postrádal to, co z vladaře činí zároveň i moudrého státníka – vnitřní duchovní sílu, pokoru, předvídatost důsledků svých činů, nadhled a pracovitost, kterou byl Karel IV. proslulý. Václava IV. jako by pořád pronásledoval otcův vzor, jenž však pro něj stále byl jen nedostižnou metou.

Karel IV. si pro správu královského majetku především dokázal vytvořit vlastní dvorský aparát složený z panstva a zkušených důvěrníků, kteří mu byli zcela oddáni, a tento úřednický aparát pak uskutečňoval jeho politiku. Rádcové Václava IV. naopak dělali politiku především ve svůj prospěch a teprve pak ve prospěch panovníka. Byl snad právě v tom klíč k řadě Václavových vladařských komplikací a neúspěchů? Jeden z předních českých historiků Zdeněk Fiala napsal o Václavovi IV. i následující poznámku:

„V souvislosti s rozpadem lucemburské moci bývala a bývá kladena otázka, do jaké míry k tomu ‚přispěl‘ Václav IV., přímo řečeno, zda byl Karlův nejstarší syn naprosto neschopný hlupák a opilec, který mohutnou budovu otcova dědictví promrhal vlastní neschopností a hloupostí, nebo zda by k rozkladu došlo i tenkrát, kdyby na osiřelý Karlův trůn zasedl sebevětší génius.“ (Fiala Z. Předhusitské Čechy, Svoboda 1978, s. 293–294.)

Tato poznámka je zcela zásadní a najít na ni správnou odpověď není vůbec jednoduché, neboť je známo, že především z okruhu nepřátel Václava IV. se na panovníkovu adresu snášela řada příkrých odsudků. Nazývali ho tyranem, rezníkem, opilcem, a na sklonku své vlády dokonce králem kacírů.

Václav IV. však žil se svou druhou manželkou Žofií Bavorskou ve spořádaném manželském svazku a dokázal být i velice příjemným společníkem. O jeho sklonech k alkoholismu, respektive k nadměrnému pití vína, se také vědělo, i když tuto „slabost“ jeho protivníci většinou účelově zveličovali. Rovněž tvrzení, že šlo o neschopného panovníka, zřejmě neodpovídá dějinné realitě. Sám otec českého moderního dějepisce, historik František Palacký, o Václavovi IV. ve svých *Dějínách národu českého v Čechách a v Moravě* poznamenal:

„O mravní povaze a celé osobnosti krále Václava IV. nikdo pohříchu ze souvěkých lidí nepozůstavil obrazu dostatečného... Jen některé známky, povídky a úsudky a většího dílu vášnivě, zachovaly se nám od těch, kteří obcovavše s ním osobně dle vlastního názoru a ze zkušeností o něm vypravovati mohli.

Tytěz vášně však, které za jedenačtyřicetiletého panování zaviniily veliké ono rozdvojení, v kterémž západní křesťanstvo se podnes nalézá, zplodily také nejodpornější sobě úsudky o Václavově povaze a chování... Tím se pak stalo, že když z jedné strany většina pisatelů líčila ho co podleho ochlastu a zuřivce bezmyslného, našli se na druhé straně také hlasy, jež v něm spatřovaly velmi rozumně a dobře smýšlejícího mučedníka, jenž podlehl pouze nenávisti zlých lidí.“

Václav IV. byl jistě v mnoha směrech složitou osobností, to ale ještě neznamená, že byl špatný vladař. K jeho panování se například váže řada pověstí, podle nichž tvrdě trestal korupci a nepoctivost a mezi poddanými byl dlouho poměrně oblíbeným panovníkem. Inkognito prý rád chodíval do pražských krčem a lázní, kde měl možnost dozvědět se o problémech, jež trápily prostý lid. Ale zda tyto jeho „průzkumy veřejného mínění“ k něčemu opravdu byly, o tom tyto pověsti zpravidla mlčí.

Pravdou je, že s Václavovým panováním začala slábnout moc i vliv lucemburské dynastie, ale co toho bylo příčinou? Měla-li na tomto procesu podíl jakkoli komplikovaná osobnost Václava IV., nelze ho přeceňovat. Existovaly totiž i další okolnosti, které v Evropě vedly k oslabování lucemburského vlivu.

Mezi jinými to byl vznik papežského schizmatu, který evropskou politiku začal stále výrazněji ovlivňovat. Dalším faktorem oslabujícím prestiž rodu Lucemburků byly nepochybně i rozbroje a soupeření mezi členy této dynastie, kde vedle Václava IV. hráli stále výraznější roli i moravský markrabě Jošt a uherský král Zikmund. Také Václavovo mocenské soupeření s pražským arcibiskupem Janem z Jenštejna, královskými městy i s domácím panstvem ke stabilitě lucemburské moci jistě nepřispělo, otázkou však je, kdo se na těchto krizových jevech podílel více. Lze však přiznat, že se Václav IV. v těchto domácích konfliktech dopustil přehmatů i vladařských selhání, jež měly na chod Českého království negativní dopady.

S obdobím vlády Václava IV. se tak pojí celá řada otevřených otazníků, na které se historikové dnes snaží nalézt odpovědi. Jsou-li však všechny jejich závěry správné a objektivní, je rovněž otázkou, kterou jsem se zabýval, aniž bych se pokoušel o nějakou zásadní revizi toho, co o tomto úseku českých dějin víme. Spíše se mi jednalo o to, poukázat na sporné momenty jeho života, případně je zhodnotit i z poněkud jiných úhlů pohledu. Neboť ať tak, či onak byl tento český panovník jen člověk se svými přednostmi, chybami i nedostatky, jež jsou vlastní každému smrtelníkovvi v elitním postavení na jevišti dějin.

Faktem zůstává, že k úmrtí Václava IV. došlo v tu nejnevhodnější dobu, po níž pro České království následovalo velice těžké období zmatků, mocenských půtek, válek a násilností. Kdyby však král zůstal naživu déle, byl by vůbec schopen další vývoj

událostí zastavit? Asi sotva. Jeho vladařská autorita byla již do té míry otřesena, že by chaotický vývoj řítilcí se na český stát zvrátit nemohl, i když se o to před svou smrtí pokoušel. Kdyby žil déle, možná by následující události probíhaly trochu jinak, ale i Václav IV. by se nakonec jistě dostal do jejich vleku a aktivněji je ovlivňoval jen velice obtížně.

Smrt tak byla pro Václava IV. vysvobozením z útrap, které by ho čekaly v revolučním vzepjetí husitské reformace. Stal by se zřejmě králem bez kontroly nad svým královstvím a svůj kalich hořkosti by musel vypít až do dna. A kdo ví, možná by byl nakonec i sesazen z trůnu. Samozřejmě to jsou jen spekulace, je však nezpochybnitelné, že Václavovou smrtí padla poslední hráz před husitskou bouří, která zachvátila České království a trvala ještě dlouhých patnáct let.

Václav IV. se každopádně do českých dějin zapsal jako rozporuplná panovnická osobnost, která ve srovnání se svým předchůdcem a otcem Karlem IV. většinou vyznívá v hodnocení současných historiků téměř slabošsky. Jaká však byla skutečnost? Byl Václav IV. skutečně vladařem slabé vůle, jak se traduje?

Já sám jsem při psaní této knihy dospěl k přesvědčení, že bychom měli být v historických soudech k tomuto panovníkovi shovívaví, protože neměl lehký život a svým způsobem byl i trochu smolař. To však v ničem nezpochybňuje pravdivost toho, že se jednalo o významného českého krále, jenž po sobě zanechal v českých dějinách silnou a dodnes viditelnou stopu.

Ve stínu Karla IV.

Na sklonku roku 1378 v Čechách zemřel český král a císař Svaté říše římské národa německého Karel IV. a nad celým Českým královstvím se rozhostil smutek. Císařův pohřeb se v Praze stal tou nejpompéznější tryznou, jakou kdy česká metropole do té doby viděla a která mu jako velkému panovníkovi, nazývanému Otec vlasti, právem náležela.

V srdcích Karlových nejbližších rádců a přátel však panovala nejistota. Co bude dál? Unese jeho nástupce a nejstarší syn Václav IV. břímě vlády? Vždyť je mu teprve sedmnáct let a nemá téměř žádné samostatné vladařské zkušenosti! Karel IV. po sobě sice zanechal dvě závěti, v nichž lucemburské državy rozdělil mezi své syny a ostatní mužské příbuzné, ale bude Václav ochotný císařovy odkazy respektovat? A budou je respektovat i ostatní členové lucemburského rodu?

Ukázalo se, že takové obavy jsou zbytečné. Nový český a římský král splnil vše do puntíku tak, jak si to jeho zesnulý otec přál.

Václavův bratr Zikmund získal Braniborsko, další bratr Jan Zhořelecko a Morava připadla Václavovým bratrancům Joštovi a Prokopovi. Václav IV. byl českým a římským králem a vedle českých zemí měl vládu i nad Horní a Dolní Lužicí a slezskými knížectvími, nemluvě o lucemburských državách v sousední německé říši. V roce 1383, kdy v Lucembursku zemřel nejmladší a bezdětný bratr Karla IV., pojmenovaný rovněž Václav, převzal Václav IV. správu této země. Po pěti letech pak Lucembursko podstoupil moravskému markrabímu Joštovi, ambicióznímu muži, který byl v jisté době Václavovi IV. rovnocenným mocenským soupeřem, a dokonce dosáhl i na korunu římského krále.

„Královské dělení“ držav Karla IV. mezi ostatní členy lucemburského rodu nakonec proběhlo bez větších komplikací a Václav IV. ustanovení obou otcových závětí ctil stejně jako ostatní, kteří se dělení Karlova dědictví účastnili. I když se však zdálo, že jsou všichni aktéři s touto dělbou moci spokojeni a vládne mezi nimi společný zájem udržet a upevnit dosavadní mocenský vliv a prestiž rodu Lucemburků, neměla tato idyla dlouhého trvání.

Další vývoj ukázal, že partikulární zájmy jednotlivých Karlových dědiců jsou přece jen nadřazeny nad zájmy rodovými. Dělba Karlových držav, kterou ustanovil zesnulý císař svými závěťmi, byla vším možným, jen ne moudrým rozhodnutím.

Karel IV. svým potomkům a příbuzným chtěl do budoucna jistě zajistit důstojné postavení, ale jedno podcenil – totiž možnost jejich vzájemné revnivosti i závisti. Sedmnáctiletý Václav IV. byl sice formálně všem ostatním dědicům nadřazen, ale udržet si takové výlučné postavení vyžadovalo silnou panovnickou osobnost, a tou při svém mládí a s přihlédnutím k jeho nedostatečným panovnickým zkušenostem být nemohl. Titulárně však byl Václav IV. důstojným Karlovým nástupcem, neboť jako již dříve

zvolený český a římský panovník měl v ruce velkou moc. Otázkou však bylo, co s ní udělá.

Václav IV. se narodil v roce 1361 a jako Karlův následník byl odmalička protežované a rozmazlované dítě. Navíc se Karel IV. rozhodl, že mu ještě za svého života zajistí oba trůny – český i římský.

S prvním z nich bylo poměrně lehké pořízení. Mocnému císaři se české panstvo neodvážilo odporovat, a tak byl Václav již ve věku dvou let a čtyř měsíců v nedostavěné pražské katedrále sv. Víta 15. června roku 1363 korunován na českého krále.

Tehdejšímu arcibiskupovi Arnoštovi z Pardubic se to nelíbilo, neboť vzhledem k Václavově nízkému věku a státoprávnímu významu takového aktu považoval tuto korunovaci za nedůstojnou. Ale jako císařův přítel a dlouholetý rádce nakonec Karlu IV. ustoupil a sám tento slavnostní obřad vykonal. Nechtěl riskovat roztržku s císařem, dobře znal jeho tvrdohlavost a v otázce Václavovy korunovace byl Karel IV. opravdu neoblohmý.

Bohužel, králevicova matka a třetí císařova manželka Anna Svídnická se této korunovace nedočkala. Zemřela v roce 1362, necelého půldruhého roku po Václavově narození.

Karel IV. jako český král a římský císař po sobě zanechal dvě závěti, jimiž rozdobil lucemburské panství v Českém království i v německé říši mezi své potomky a příbuzné.

Václav svou matku nepoznal, byl příliš malý, než aby si ji pamatoval, ale díky otcově novému, již čtvrtému a poslednímu sňatku s mladou Alžbětou Pomořanskou získal macechu. Stalo se tak již v roce 1363, nedlouho před již zmiňovanou Václavovou korunovací na českého krále a pouhé tři dny po ní byla ve Svatovítské katedrále na novou českou královnu korunována i ona.

Hovoříme-li o Alžbětě Pomořanské jako o Václavově maceše, je to bez hanlivého pejorativního zabarvení, neboť to byla žena, která svému císařskému manželovi dokázala zajistit klid domácího krbu. Ale jaký byl její vztah k malému Václavovi a zda v něm převažovala povinnost nad vřelostí a láskou, o tom se můžeme jen dohadovat.

Později totiž mezi Alžbětou a Václavem panovalo určité napětí, způsobené pravděpodobně tím, že začala mnohem více tíhnout ke svému prvorozenému synovi Zikmundovi, který se jí narodil v únoru roku 1368. S Karlem IV. měla ještě dceru Annu (1366), budoucí manželku anglického krále Richarda II., a další dva syny Jana (1370), budoucího vévodu Zhořeleckého, a Jindřicha (1377), který však brzy po narození zemřel.

Císař tak tímto svým posledním sňatkem získal vedle Václava IV. další dva mužské dědice a v době, kdy se po něm v roce 1378 sedmnáctiletý Václav IV. ujal vlády, bylo jeho bratrům Zikmundovi teprve deset a Janovi osm let. Mladičkého Václava IV. začal Karel IV. velice brzy zapojovat do politického dění a po smrti pražského arcibiskupa Arnošta z Pardubic (1364) pověřil dozorem nad synovou výchovou nového arcibiskupa a vzdělaného preláta Jana Očka z Vlašimi. Ten postupně převzal nad výchovou mladého krále patronát, zatímco císařovnin výchovný vliv se po narození synů Zikmunda a Jana začal přenášet mnohem více na ně.

Jan Očko z Vlašimi nebyl sám, kdo na malého Václava dohlížel. Prvorozený syn měl i jiné učitele z řad tehdejších vzdělanců, například se ví o tom, že když Karel IV. do Prahy zval italského básníka Petraraku, s nímž si léta dopisoval, měl v úmyslu i z něj dočasně udělat Václavova pedagoga. Nejbližším protektorem malého krále byl však především samotný císař, který chtěl mít z Václava IV. důstojného nástupce a snažil se mu předávat své životní poznatky a zkušenosti. A tak žil jeho následník přibližně až do svých patnácti let neustále v otcově stínu jako politický učeďník.

Císař mu příliš pravomocí k samostatnému rozhodování neponechával, důležité záležitosti řešil za něj s kolegiem svých nejbližších přátel a rádců. Neustále Václavovi vštěpoval vědomí jeho vlastní důležitosti, a králevic tak své prominentní postavení vnímal jako samozřejmost a další tituly rozmnožoval hlavně s otcovou pomocí. Dokonce se dá říci, že nemusel vyvíjet žádnou zvláštní snahu, aby své postavení korunovaného českého krále upevňoval – císař to dlouhou dobu dělal za něj.

To samozřejmě znamenalo mnohé. Václav IV. byl na svém císařském otci hodně závislý, což se promítalo i do jeho nekritického obdivu k němu. Měl ho ve veliké úctě a své vlastní postavení českého krále chápal jako cosi přirozeného, neboť tento titul mu doslova spadl do klína, aniž se vyskytly nějaké překážky. Mělo to však i jiný dopad. Václav IV. záhy získal dojem, že jeho královskému majestátu nikomu nepřisluší odporovat.

Václavovo dětství nebylo příliš radostné. Císař Karel IV. ho už v útlém věku bral na cesty do německé říše i do dalších zemí, kde malý chlapec vsedě naslouchal diplomatickým rokováním a sledoval, co se kolem něj děje. Viděl, jak se před jeho otcem všichni pokorně sklánějí a že císařovo slovo má velkou váhu. Záhy získal pocit, že vládnout je docela snadné, že je to vlastně jen pouhá hra,